

Antiquae Lectionis Tomus ...

Bipartitus, In Qvo L. Vetera Monumenta, Nunquam Visa, Pauculis Exceptis -
Quorum Catalogum versa pagina indicat

Canisius, Heinrich

Ingolstadii, 1604

9. Anonymus de S. Adalberto Pragensi Episcopo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64177)

De
S. ADALBERTO

PRAGENSI EPISCOPO

ET

MARTYRE,

Ottoni III. Imperatori

PER QVAM FAMILIARI,

PRVSSORVM,

BOEMORVM,

POLO NORVM, &

Hungarorum

Apostolo.

Auctor æquæus.

*Nunc primùm in lucem editus ex membra-
nis m. s. Monasterii Windbergensis in
Bavaria in finibus
Boëmiæ.*

T:

MAR.

Handwritten notes in the gutter:
L. S. J.
IV
27

Martyrologium Rom. 23. April.

In Prussia Natalis S. Adalberti, Pra-
gensis Episcopi & Martyris, qui Polonis
& Hungaris Euangelium predicauit.

Ad quæ Baronius notat.

De eodem hac die agitur apud Bedam &
Adonē. Habet eius res gestas Sur. tom. 2. Alias
ab his diuersas legimus in cod. m. s. Monasterii
S. Cæcilia Trāstiber. quarum est exordium: Est
locus, &c. (Et sunt hæc ipsa acta quæ hic damus)
Plura de eodē in Breuiario Polonico. in epistola
Petri Damiani de renunciando Episcop. De
eodē in Actis S. Stephani regis Hungaria. Si-
gebert. in Chron. an. 994. Aneas Silu. hist. Bo-
em. c. 16. Item Chron. vet. Polon. & nouissimè
Mart. Chrom. de reb. Polon. lib. 3. qui eū Mar-
tyrio occubuisse refert an. Dom. 997. Dies trās-
lationis eius agitur tertio decimo Kal. Nouēb.
cuius etiam rei geste historiā sub Orhone Imp.
legi in vet. m. s. ubi agitur etiam de trāslatione
sanctorum Abundu & Abundantii. Hæc Baron.

Fit mentio S. Adalberti in disputatione cum Rokyzana coram Gyrzicone rege Bohemia, quam tomo 3. Antiq. Lect. edidimus. fol. 475.

Plurima de S. Adalberto Dubranus lib. 6. hist. Boh. initio.

Laudat & citat hæc quæ hic damus Acta S. Adalberti Baronius tom. 10. anno 983. nu. 20. & 22. & alibi.

Auctorem hunc S. Adalberto æquæuum fuisse hæc probant. Ait cap. 16. *Qui modò regnat certius, & Deo inuante, maximus Otto.* Et cap. 7. *quia secularis Philosophia scientissimus eras, nosimus omnes.* Cap. 19. dum de Nilo Græcorum Abbate non longè à Cassino, hæc habet: *Qui & usque hodie ita amore Christi feruentem, non meminisse se vidisse aliquem inuenem.* Cùm verò paulo ante eodem cap. de iisdem monachis ait; *Hi verò omnes propriis manibus victum querentes, secundum regulam sancti Patris nostri Basilii, cælestibus vestigiis inniuntur; an fuit monachus Ordinis S. Basilii?*

Sed cap. 35. itidem; *Confessoris nostri & Patris Benedicti.*

Cap. 24. *Ioannis filiam, qui nunc urbi præfectus esse dignoscitur.*

Cap. 28. Dicunt autem Abba & fratres eius de eo &c.

Cap. 42. *De Ioannis Canaparii visione. vsque adhuc hodie meminisse.*

T. 2 VI-

VITA VEL PASSIO SANCTI
Adalberti Episcopi & Mar-
tyris Christi.

I. **H**ic locus in partibus a GERMANIA, ditus opibus, præpotens armis, ferocibusque viris, quem in colæ BOEMIAM cognomine dicunt. huius maxima pars infidelitatis errore præuenta creaturam pro creatore, signum vel lapidem pro Deo colunt; plerique verò nomine tenus CHRISTIANI, ritu gentium viuunt, quibus causa periculi, sit res salutis. Nonnulli tamen ex eadem gente & bene credunt, & pro spe futuræ mercedis bona opera agunt.

2. Igitur in illis finibus, vbi CHRISTIANITATIS religio pulcherrima floruit, erat vir b ZLAVNICVS nomine potens in honore & diuitiis, amore iustitiæ, ac operibus misericordiæ perrarus ciuis, vir magnus inter eius terræ habitatores, auro & argento locupletissimus, inter delicias fidus custos diuinæ legis, ambulans sollicitè iuxta præcepta Sacerdotum, charus toto populo, sed propriè amicus pauperum,

nomen corrigere voluit. Nomen est dignitas apud Dubrauium quilibet, b. h. stor. Bohem. h. et. Sclauonicus, Lubicensis Comes (sic enim qui vicariam Principi iurisdiCTIONEM regionarum per arces, vel oppida administrabant, tunc appellabantur, ut nunc quoque apud Hungaros, Comes vocatur, et apud Polonos Palatini) filium suum Voyrichum, egregia indole iuuenem, quem in aula Cesaris mittere destinabat, mutata sententia, Magdeburgum misit, ut ibi eisdem instituta et præcepta, in eodem quo Deshmarus cœnobio edoctrus erat, imbueretur.

Hic accepit uxorem dignam generis sui, & ipsam honestis moribus plenam, quæ audiendo verba vitæ plus sitiuit, eademque operando famem non expleuit, nec delectabatur matronarum pompis, nec auro lapidibusque preciosis, pro minimo ducens quæ stulti maxima putant. Sancta erat moribus, sancta sermonibus, fortis, ut dicuntur, in ieiunio, familiaris Deo in oratione, mater lugenti pupillo, peregrinæ & viduæ gratissima soror.

ap. Sur. xi. Kpr. aut fuisse ex genere Sclauorum nobilissimo,

Pro his ergo & his similibus, quas ambo egerant virtutibus honorauerunt eos nobiles, & diuites, & coluerunt, maxime pauperum turba.

Itaque cum detam prænobili coniugio sancta proles merito foret nascitura, inter magnanimos iuuenes, quos procreauerant, natus est illis puer speciosior cunctis, cui post in sacri BAPTISMATIS lauacro datum est nomen d Woytech.

citius consolationem, inquit auctor vitæ S. Adalberti ap. Sur. Præsuerat (inquit) Dubrauius lib. 6. hist. Boem. initio) Vrbi Magdeburgensis Præsulu nomine Adalbertum, quem primum omnium Otto Cesar Metropolitæ ibi instituit, virum à commendatione virtutum celebrem. Hinc cum Woytechius ab omni item virtute commendatus esset, solenni more eum in religione Christiana confirmat, et pro Woytechio, nomine sibi ignoto, Adalbertum eum suo vocabulo appellat, sicq. demceps nominatum est.

d Voitech
sonat exer-

Iste quantus esset futurus cum ignoratum fuerit, parentes percipere formæ eius, & præ nimia pulchritudine, quam habuit, destinauerunt eum seculo. Quidquid autem pius error, vel mala venia parentum in hoc deliquit, mox culpæ proditor cælestis iræ gladius correxit. Cerneret namque infantuli corpusculum subita magnitudine excreuisse, & præ nimia inflatione ventrem toto corpore maiorem. Sic in horas dolore maiore addito, periculum mortis imminere cepit.

Turbantur parentes, decurrunt vberim lachrymæ patris, & curuis vnguibus lacerat ora pallida nutrix, stant mœsti fratres, sœuit dolor inter viscera matris. nec vox, nec animus, nec color certa sede manent.

Tandem sub ipsa morte confugiunt ad pium & misericordem DOMINVM, & quæ pro hominum necessitate plus omnibus Sanctis succurrere solet, MATREM DOMINI appellant. Inde veniunt ad templum cum magna humilitate ac deiectione cordis, ponentesque puerum supra ALTARES SANCTÆ MARIÆ, votum placabile vouerunt eum Domino.

His ita factis auersa est indignatio Dei, & extenuato ventre, puer pristina redditur pulchritudini. Parentes verò qui causa huius malierant, poenitentia ducti, glorificauerunt Dominum, qui pro melioratione hominum iræ suæ flagella disponere nouit.

Puer autem proficiens ætate & sapientia, vbi tempus erat, CHRISTIANIS imbuitur literis, nec egressus est domum patris, donec memoriter didicit PSALTERIUM. Proinde pro discendis liberalibus stu-

Handwritten notes in the right margin: "N. J. S. U. V. 27"

Magdes
burg.

diis misit eum pater ad ARCHIEPISCOPVM ADALBERTVM, qui ab eo quod verbis docuit, moribus & vita nusquam recessit. Præerat autem idē sacre vrbi, quæ latinè VIRGINVM ciuitas, græcè PARTHENOPOLIS vocatur, vrbs quondā nota populis, & vna ex magnis vrribus, dum primus ORTO scepra regalia rexit, nunc autem pro peccatis semirutæ domus, & mælfida statio nautis.

Ipso tempore erat Magister scholarum & ONTRICVS quidā Philosophus, sub quo turba iuuenum & liberorum copia multa nimis crescente studio floruerunt. Ergo Archiepiscopus ille, puerum cum magna charitate suscipiens, dat sibi CONFIRMATIONEM SACROSANCTI CHRISMATIS, & suo nomine ADALBERTVM appellans, tradidit scholis. Aderat sibi discenti Spiritus semper indiuiduus comes, & currunt diuite vena ingenium, ratio, & sensus. Toto autem tempore scholaris studii non amulatus fuerat facientes iniquitatē, non stetit in cōsilio eorū, quib⁹ erāt inutiles actus; & puerilia negotia; sed mox vbi lōg⁹ aliquo positus Magister ei locū prebuit, occultis itinerib⁹ ad SS. MARTIRIū domicilia cōfugit, vbi secundū mensurā tēporis orationū vota persoluens, rursum ante occursum magistri loco suo resedit.

Noctibus quoq; vt opus suum bonum ab humanis laudibus occultaret, circuit pauperes, debiles, & cæcos, quibus secundum modum miseriarum amica solamina præstat.

Verum ne à bonæ operationis studio cessaret, pater & eius optima mater omnia sufficienter dederunt; quin & magistro suo aurum & argentum, & quæcunq; oculis hominum dignissima erant, offerentes, chari filii doctrinam magno pretio emerunt.

Ille vero indefesso cursu ad omne virtutū exercitium, semetipsū sepe extendens, inter suos collegas pulcherrimus processit. Recessu magistri quando cæteri inanibus ludis & ioco labore legēdi minuerūt, ille DAVIDICI nectaris mella degustans, spiritali risu se solatur, quādo illi prandētes in angulis scholæ, dulcia obsonia magistro furantur, ille furtiuas orationes DOMINÆ suæ mittens, ANGELICAM dapem sibi mercatur.

Videamus nunc inter alias virtutes, quas habuit, sanctæ simplicitatis quā ditiſſimus erat. Quadam die dum iret de scholis, vnus qui erat socius itineris, prætereuntem puellam humo prostravit, de causā laudē eum desuper proiecit; concurrūt scholares, & quidnam foret acturus, cū ingenti cachinno expectant. Ille autem quia vestitam virginem tetigit, O bona stultitia! iam se nupsisse verissime credidit; inde erigens

se, dein visa virgine, dedit se bene simplex puer in amarissimas lamen-
tationes, atq; continuo imbre oculos humectans, Heu me, nupseramq;
& criminis machinatorem digito monstrans, Hic me nubere fecit.

Hæc & similia his Deo plenus infantulus iam tunc agendo, mul-
torum oculos in se defixit, mirantium eius acta ac dicentium, Benedicere
benedixit hunc puerum Deus, qui infra limina pueritiæ adhuc posi-
tus, ad optima quæq; sic arduus surgit. O ter quaterq; beatus, si hæc
humunitatis studia tota deuotione adimpleuerit, & arrepti operis
cursum congruo exitu terminauerit.

Quibus verò cognitus erat pater & eius mirifica mater, Non est
mirum, aiunt, si tantus est de tantis parentibus ortus. patris iustitia
floret in eo, & maternæ pietatis imago in purpureo pectore vernat.

Quot annis studuit, incertum est: sed quia secularis Philosophiæ
scientissimus erat, nouimus omnes. quem Dominus, credo, ad hoc
humanæ Philosophiæ studere voluit, vt post diuinæ sapientiæ montes
faciliore gressu scãdere possët; aut potius seculi amara paruulus po-
tare debuit, vt post vir factus Dei dulcia auidiore animo hauriret.

Post hæc magister scholarum IMPERATORIS seruitio ascriptus, ac-
cessit in regiã curtẽ. ATARCHIMANDRITA ADALPERTVS debitum na-
turæ persoluens, ex hoc pelago ad littora sèpiterne beatitudinis trã-
uolauit. Alumnus autem ille patriã, charosq; propinquos reuifens, sub
sacræ ciuitatis PRAGÆ Episcopo arma Christianæ militiæ militatur
assumpsit.

Nec multo post cœpit languor pessimus eundẽ Episcopũ, & dete-
stabilis sine clausura venit ei vltima dies. Nã in extremo anhelitu, cum
tamen adhuc magna pars animæ superstes foret; astãtibus, quorũ ille
adolefcens vnus erat, hanc fabellam ægra voceretulit.

Heu mihi qualis erã, & quãtũ mutatus ab illo; qualẽ me nunc esse
velle! Heu me miserũ! Perdi di dies meos; jam pœnitentiæ fructus nuf-
quã. Perii. vbi nunc honor meus & inanes diuitiæ? O caro putribilis,
& esca vermiũ! vbi nũc gloria & pulchritudo vanitatis tuæ. Decepisti
me, decepisti fallax seculũ; pmittēs mihi aĩosam ætatẽ; & ecce inspe-
rata mortis gladio malè interemisti animã meã. Sed meũ scelus vtcũq;
veniabile erga piũ Dominum foret, nisi quod cõmendatæ plebis sce-
lera ad cumulũ miseriã:ũ accedunt. Voluptates. n. & desideria eis pro-
lege erant, nec phibui furentẽ, nec prohibere potui spõte pereuntem
populũ, q. adhuc hodie nil sciũt vel faciũt, extra q. digitus Satanæ in c-
orũ cordibus scripsit. Væ mihi, q. a. filii. hoc est quod dolet, dolebitq;
in iniũ.

7.

8.

Othricũ &
Oronem
II. intelli-
git. Succes-
sit autem
Othricus
Adalberto
Archiep.
Magdebu.
sed eodem
anno, quo
electus, 989
dãiret Ro-
mã, obiit.
g. De hma-
ri sue Die-
ihmarum
Saxoniẽ in-
telligit, de
quo fusc
Cosinus
P. agensis
Decanus in
Chro. Boh.
f. 12. & Du-
brauini, 6.
in iniũ.

Handwritten notes in the right margin, including the numbers 11, 12, and 27.

in æuū. Nam ecce diræ mortis victima in infernum recta via proficiscar, vbi vermes mei non moriuntur, & ignis meus ardebit in æternum, & vltra. Sic ait & citius obdormiuit, factusq; est planctus magnus super eum.

Timuerunt autem timore magno; sed præ omnibus adolescens ADALBERTVS, qui his diebus deliciosus MILES erat, nocte eadem facto indutus cilicino, & caput cano cinere respersens, singulas circuit ECCLESIAS, pauperibus quoq; quæ habuit largè dispertens, se & causam suam precibus Domino commendauit.

Ipsi autem EPISCOPATVS honorem jam tunc aliqui tacitis promissionibus, nonnulli publico sermone promiserunt.

9. Post mortem verò Episcopi non longè ab vrbe PRAGA factus est conuentus desolata plebis, vnà cum principe illi us terra; & sit diligens inquisitio, quem pro illo ponerent.

Responderunt autem omnes vno ore: Et quis alius, nisi indigna nosler ADALBERTVS, cuius actus, nobilitas, diuitiæ, ac vita cum honore concordant? Hic quo ipse gradiatur optimè nouit, hic etiã ducatum animarum prudenter administrat.

Eodem die dominico, quando hæc electio facta est, quidam valdissimo daemone raptus, fertur in ECCLESIAM, vbi sedes EPISCOPALIS est, & cœpit palam confiteri mala sua, quorum sibi conscius erat. Tunc conuenerunt ministri dominicalis mensæ, orantes pro eo, & sacris verbis inimicum prosequentes.

Exclamauit autem per os illius impurissimus daemón, dicens, Quid mihi & vobis? Venistis detrudere me de hoc habitaculo meo? Quid prodest vos jactare inania verba? Ego illum, qui scissurus est in ista sede valdè timco; cumq; illum video vel audio, non ausus sum stare. Et continuò spumans daemón murmura & horrifona verba ingeminat, & diris dentibus diu infrendens, ad vltimum exiuit, homine sano.

Die postero ante ortum solis venit nuncius dicens, Quia heri dominus ADALBERTVS consensu publico electus est in Episcopum. Concurrunt populus cum Clero glorificantes, & gratias agentes Domino, quia volens nolensque nequam spiritus confessus est electionem illius.

10. Rediens interea de SARACENICO bello adiit VERONAM Imperatorius apcx, scilicet OTTO secundus, cui fuit manus in prælio fortionem hic tis, in paruo corpore maxima virtus, Augustus melior bono patre, aliter auctoritate S. Adalberti apud Surnum, & vt

& ut fama meminit, per omnia CÆsar CHRISTIANISSEMV. Idem tunc victor, & victus, pro recolligendo milite huc venerat, volens vltum ire damna victoriæ; sed nesciens, quia mors eum proxima pulsat.

Ad hunc ergo SCLAVONICA manus perrexit, ferens legatione de parte h DVCIS, & obtulit electum EPISCOPVM; rogans eius manu popularem confirmari electionem.

Non minus Imperator eorum digna petitioni adquiescens, dat ei pastorem virgam; & cui SVFFRAGANEVS erat, i MAGONTINO ARCHIEPISCOPVM direxit consecrandum.

Consecratus ille festo amicorum Domini IESV PETRI & PAVLI, multo comitatu equitat in dulcem patriam. Equus autem, cuius tergo insederat, non more frementium equorum, nec properis curfibus gradiebatur, neq; auro & argento portat fulgentia frena; sed in rusticum morem torta canabe ora strictus incescit ad arbitriū sedētis.

Ventum est ad sanctam ciuitatem PRAGAM, vbi Dux * prælitus KWENZLAVS I quoddā regnum tenuit, ac in Dei seruitio viuere, suū egregiè perduxit. Postea verò sub impiū fratris ferro nobile martyrium consumens manifestis indicis ac ingentibus hodie vsq; miraculis sua merita probat. Ibi nouus ille Pontifex vincula pedū soluēs, nudo pede intrat urbem; huic humili & contrito corde orationis iura p̄soluēs, magno gaudio ciuū EPISCOPALEM CATHEDRAM obsederat.

Erat autem cunctis diebus Pontificatus Episcopi sui piè ac fideliter seruiens Dño, sed multo ac in proficuo labore, Christianitatis normā exercens; in populo res Ecclesiasticas sub æqua diuisione distribuit in quatuor partes; primam partem pro necessariis vel ornatibus ECCLESIE secundā CANONICORVM commoditatibus ascripsit, tertiam verò in agmina pauperum proflua miseratione expendens; vicimæ partis summulam pro suis vsibus seruat.

Præterea omni die festo plurimos pauperes ad misericordie operam vocat, quæ eis necessaria erant, affluente copia ministrans.

Item quotidianis diebus ter quaternos habere solitus erat, quos in APOSTOLICI nominis honorem dape & potu satiat.

Raro autem extra festū aliquid vidit cum meridiano sol mādūcantē, & nunq̄ media nox somno indulgentem. Stat lectus altis plumis, & ostro rigidus, die oculos hoīum pascens, nocte verò aut habuit FRATREM GAUDENTIVM, aut cœcū natū; extra quos suo cubili amicissimam familiaritate junctos, & se tertij, nemo quartus recubuit in vna

hunc Duce
cem Boles
laum vo
car Dubra
nius l. 6.
i Villig.
i miserat.

XI.
proclit
an præcla
rus.
k leg. VV.
ceslav.
I for. quon
dam aut
quota, pro
aliqua par
te.

XII.

Handwritten notes in the right margin, including "XIII" and "27".

Handwritten notes at the bottom of the page, including "V4" and "dome".

f. lene.

domo. Ipsi verò nuda humus, vel *lene cilicium, & lapis pro capiti sustentaculo somnum dabant. Nunquam saturo ventre iuit dormitum, & nondum expleto sopore surgit ad solitæ orationis contuitia.

Corpus verò, & corporis incertiua acerrimis attriuerat ieiuniis, nec vlli vnquam voluptati animû dare volebat. Parua quies oculis, & nulla venia est defectis pedibus. Iustrauerat enim carcerem, & carcere positos, quorum longa series & infinitum agmen erat.

Nulli plus nota propria domus, quàm sibi erat, quis, quo nomine, & in qua parte cubaret infirmus, aut quot capita rediuiua salus vitæ, quot fatalis hora mitteret leto. quorum omnium post pia obsequia sacri feminis, seruus erat, ad caminum decurrit, & satione peracta, vnde viueret propriis manibus se laborasse gaudebat.

Hinc viator intrepidus aderat, sacris adibus sapius Dño precator importunus cœlestes fores pulsabat, nunc longis genuum flexionibus oratione protrahit, nunc ægra suspiria cordis multo flumine rigat.

De COMPLETORIO vsq; ad PRIMAM non exiit sermo de ore eius, & ad instar MONACHICÆ professionis, nocturna silentia seruauit.

Post PRIMAM pastoralibus causis studia sua impendit, audiens diligenter, quid cû prædato paupere peregrinus & vidua ciularent.

Quando autem exteriore cura vacabat, vsq; ad MISSÆ celebrationem DAVIDICIS vititur colloquiis. Homini non locutus est verbum, quâdiu dominicæ mensæ infulatus astitit, & supra sancta sanctorum immolat angelicû panem. Post aut opera manuum laborat, aut cum charis CAPELLANIS sacre lectionis cibaria degustat. His oculis longum diem, talibus negotiis totam ducere noctem, hi sibi mores, hoc studium, hæc erat meta viuendi.

13.

Post completoriû cum solitis orationibus incubaret, quidam pauper cui nihil præter vitæ & membra impius latro reliquit, miseris viulatus templi ostia pulsabat, quo audito cum de erogatis opibus nullæ superfuissent; cœpit curiosius excogitare, quid illi dare posset; & cû nihil aliud occurreret, ingressus cubile, quod solû habuit, tulit inde sericum puluinar. Cui abstrahens sericû, plumas circumquaq; per domû resperxit; deinde ad iacentis mendici clamorem recurrens, inanè purpuram in rugam complicuit. & per coeuntium januarum foramina emittens, hoc fertili dono manum pauperis accumulauit. cuius furti autor cûm lateret, cumq; WILLICO domus suæ præpositus hoc inter pueros asperius inquirere vellet, prohibuit eum, dicens, Nequaquam inimicus homo hoc fecit, sed qui indigens erat, forsitan pro explenda necessitate assumpsit.

Inte

Inter hæc sancta opera non desierant plueræ prædicationis pulchræ
verba. nec sibi solum bonus, sed etiam pluribus cœlestium gaudiorum
particeps esse voluit; singulis compassione proximus, & præ cunctis
in contemplatione suspensus: sic alta petens, vt proximorum infirma
non despiceret; sic infirmis proximorum congruens, vt alta petere
non desisteret; sic discretionis artem seruare nouit, vt esset in eo, &
iuste consulens misericordia; & piè seruans disciplina.

Ipsi autem contraria volûtate ad carnalem sensum relapsi, bonum
pastorem sequi noluerunt. Nouo quippe modo cum essent cœlestib⁹
bonis pasti, peccatorû sæcibus explebantur. Ille spiritualibus adiutoriis
clauis suas præmunire instat; illi destruere, quod fecit, diabolicis im-
pugnationibus festinant: Ille à captiuitate dæmonium, & vitiorum
populum liberare parat; illi eo arctius se in omni peccato obligare nõ
cessant.

Vidit ergo Episcopus, quia diuinis legibus aduersum ire, omnibus
modis festinauerunt; vidit, quod obdurato corde in Deum grandia
quæq; , & noua scelera adimplere meditantur, vidit optimæ governa-
tionis frustrari lacertos, plus etiam obesse sibi, quàm populo prodesse.

Deslet ergo peccatum, & amarissimo luctu prosequitur damna p-
ditæ gentis. Ad vltimum cogitat, melius esse relinquere, quàm in cæco
& sponte pereunte populo operam perdere, q; maximè de tribus cau-
sis actum esse dicunt, qui huius rei ordinem, ipso narrante, compe-
runt.

Prima & velut principalis causa, ppter plures vxores vnus viri.

Secunda proter detestanda coniugia Clericorum.

Tertia propter captiuos & mancipia Christianorû, quos mercator
videns infelici auro emerat, emptorq; tot Episcopus redimere non
potuit.

In somnis quoq; apparuit ei dominus fuscitans eum, & de lento so-
pore surgere iubens. Inquit ille, Quis es tu tam imperiosæ auctoritatis,
vel cuius rei gratia quietem frangere iubes? Respondit: Ego sum Iesus
Christus, qui venditus sum, & ecce iterum vendor IVDÆIS, & tu adhuc
stertis! Ille ex perge factus secû tacito corde ptractat, quodnam hæc visio
vellet. Admonet soluedæ quæstiunculæ sociû, elegatè virû WILLICO-
NEM. Hic honore PRÆPOSITVRÆ perat ceteris. huc vir sanctiss. cõsi-
miorû suorû participè fecit, cui cû suâ visionè exponeret, respondit in
propria verba, & cogitationes ille mitissimus hæros: Quando vendû-
erit CHRISTIANI IVDÆIS: hæc vèditionè patitur IESVS CHRISTVS
cuius

V u 2

N. S. J. J.
IV
27

25. cuius nos sumus corpus & membra, à quo mouemur & sumus.
 Hæc S. Episcopus, æqua lance perpendens, & ab imo cordis longa suspiria trahens, amplius stare timuit; sicq; consilio doloris accepto, venit ROMAM, & APOSTOLICÆ SEDIS PONTIFICEM, quid in tanto suo populiq; discrimine agendū foret, gemebundis quæstionibus inquit. Comendatus, inquit, mihi grex audire non vult, nec capit sermo meus in illis. iniquorum pectoribus dæmoniæ feruitus imperia regnant; & ea regio est, vbi pro iusto virtus corporis, pro lege voluptas dominatur.

Qui fuit
 Benedictus
 septimus.

Ad hæc APOSTOLICVS, Fili, inquit, quia te sequi nolunt, fuge quod nocet. Opera pretium est enim, si cum aliis fructum facere non potes, vel te ipsum non perdas. Quare in eo consilio arripe tibi oia contemptationis, & sede inter eos, qui vitam quietam in studiis dulcibus & si-
 lubribus agunt.

Hac itaq; velut diuina responsione animatus, cum ad futura sanctorum gaudia ardenti desiderio anhelaret; statuit secum, natale suū solū, notioresq; populos declinare. vult, p. dño peregrè proficisci; atq; velut sub alio sole in opem ducere senectā. Oia dura & aspera pro dilecto Iesu dulcia sibi visa sunt; pro diuite Christo angustam pauperiem pati, non tam labor, quàm ingens amor erat. Post hanc suæ mentis deliberationem argentum pauperibus largè distribuens, Episcopalem cameram euacuauit.

16. Erat .a. ipsis diebus ROMÆ IMPERATRIX AVGVSTA ATHEOPHANIA, mater eius, qui modo regnat, TERTIVS, & DEO iuuante, MAXIMVS OTTO, cui pia cura circa pauperes cū summatibus viris, & benè querentibus Christum sincerissima dilectio fuit.

Hanc an-
 thor fami-
 liarū S. A-
 dalberti
 ap. Sur. vo-
 cas pul-
 chrū luvū.

Hæc comperto quod gratia orationis exulans ille vsq; IEROSOLYMA pergere vellet, clam venire illum fecit, & argenti tantū, quantum iuuenis Gaudentium vix leuare posset, pro viatico accipere fecit, quod eadem consequenti nocte pauperibus fideliter diuisit, atq; ab vno denario totum expendens, nil sibi retinuit.

Deinde pueris remissis in patriā, mutat habitū, & asinum pro portandis oneribus mercatus, cū tribus numero fratribus sociū iter assumpsit.

Habens itaq; animū IEROSOLYMIS SEPVLCHRVM DOMINI inuisere, venit ad montē b CASSINVM, in cuius cacumine monasteriū

b Leo Ostiensis lib. 2. c. 17. Romam egressus ad sanctam ciuitatem, præter spem imperfectum iter suscepit. Nam ea via ductus ad montem Cassinum vsq; peruenit, vbi B. Benedictum postremo charam sedem posuit, ibi abbatū & fratrum p. monitū castigatus, ne inuiti uagatione vitam expendere, sed loco staret. Hæc & plura alia Leo conuenticensis cum hu-
 stris abbatū, que & Baron, tom. 10. anno 783. num. 10. & 22. citat.

sedet, quod hoc in loco primus construere cepit beatissimus Pater Monachorū flos & gloria BENEDICTVS. Ibi quoq; vt GREGORII mellissimū os sonat, vltimā vitæ partem deguit, & veræ religionis exemplar omnibus, qui in Christo piè viuere volunt, digito cōscripsit. Hic tum licet agnitus non fuisset, tamen Domino quod futurum erat, prouidente, honorificè hospitio susceptus est.

Post paucos dies cum iter cœptum agere vellet, accessit ad eum illius loci Abbas, & cum ipso admodum illustres viri, hęc consilia velut à diuina arce ferentes.

Via, inquiunt, quā beatitudinis acquirendæ causa cœpisti, longè est à recta via, & ab illa, quæ ducit ad vitā. Perplexitatibus quippe fugacis seculi carere magnanimi est; sed quotidie loca noua mutare min' laudabile est. Sicut enim hiberni maris inconstantia malum nautis, ita vagatio de loco ad locum periculum suis sequacibus minatur. stare autē loco, & supernis visibus eò liberius perfrui, non nos, sed præcepta maiorum, virorumq; fortium exempla tibi dicunt.

Quod consiliū prouidus heros non secus, quàm diuinitus datū accipies, ibi finē laboris & cætera errandæ vagationis ponere cogitauit.

Hęc eo cogitāte frustratur cum Deo, volēs dilecti hominis desideria aliquantulum dilatare, vt quanto nunc amara primum & labore parata, tanto post dulciora fuissent.

Nam cum ibi monastica lege viuere vellet, cumq; à minimo vique ad maximum omnes hoc libentissimè vellent, repente attonitas & terribile verbum transfuerberat aures.

* Quod nō manserit
cum Casinatibus, eò quod videres se ab illis coli, vsq; Episcopum, narrat Leo Ost. lib. 2. c. 17. Cæ die quadam Seniores illi monasterii dicerent, Bonum est, Pater, vsq; hic nobiscum manere, hic monasticam suscipias vestem, hic Deo placitam exigas vitam, quoniam cum sis Episcopus, & Ecclesiæ nostræ dedicare, & nostros clericos ad sacros promouere ordines decensimè poteris, molestè hoc tuler. Descendensq; ad vicum sanctissimum Nilum, quem tunc ad vallem lucis cum Græcis aliquibus fratribus, religiosissimè conuersari didicerat, deus e se consultit,

Et bonum est, inquiunt, vt stes nobiscum, hic monachicum induas habitum, hic Deo placiturum viuere ducas, nostras quoq; Ecclesias nouo opere constructas, cū sis Episcopus, sacrare potes. Quo audito ille heros iam dudū intra se turbatus, hæc ira dictate reddidit, Vtū me hominem vel asinum putatis, vt cum amota filiorum cura Episcopus esse desisterē, nunc sub nomine Episcopi vestras domos cōsecrare?

Nec mora iuit deorsum per montis conuexa, & quasi duorum dierum itinere acto, ad magnū vicum NILVM perrexit, cuius nobile meritum

ritum in monastico ordine, velut nouus lucifer in æthereo axe refluxit: sub quo etiam duce ac diuinæ artis magistro discipulorum plurima manus Deo militarunt.

Hi verò omnes propriis manibus victum quærentes secundum regulam sancti Patris nostri BASILII cælestibus vestigiis innituntur.

Hac fama ductus aggreditur sanctum senem, & pronoluit genibus diu profudit lachrymas, quærens ab illo responsa, & amica solatia, quem intuitus dominus ABBAS NILVS, cuius meriti in conspectu Domini viueret, iam in primo sermone cognouit; q̄ & vsq; hodie ita amore Christi feruentem, non meminit se vidisse aliquem iuuenem.

Et recepissim te, inquit, dulcis nate, nisi hæc susceptio mihi meisq; nocitura, tibi tamen minimè esset, p̄ futura. Etenim ut iste habitus & barbæ pili testantur, non indigena, sed homo GRÆCVS sum; terra autem quantulacunq; est, quam ego & mei mecum incolunt, illorum, quos tu benè fugis, propria est. Sed si quod Deo volente nimis vellēs, vnà nobiscū cohabitaueris; tollunt illi, quæ sua sunt; ego cū charis filiis expellor totus; tu de incerta re plus incertus eris. Quin imò accipe Patris cōsiliū, & vnde digressus es, repete urbem ROMAM; quò cum an gelo bono te ducente perueneris, dominum Abbatem LEONEM nobis amicissimum ex nostra omniumq; persona salutes, atq; epistolam nostram feras in hæc verba: aut te apud se, quod plus volo, retineat; aut si ei difficile apparet, ad Abbatem sancti SABÆ meam vice commendet.

Hac spe confirmatus regreditur ad sacratam arcem urbium dominam & caput mundi ROMAM.

Inde cui monasterio Abbas LEO præfuisset, diligenter inquirēs, ad sanctorum limina BONIFACII & ALEXII, monstrante populo, perductus est. Postquam ingressus est, & cum Abbate copia daturandi, obtulit salutationē & literas, quas miserat Abbas NILVS: quibus perlectis, ut ex longo vsu spiritum probare doctus erat, priusquam recepisset illum, arguta arte cuncta explorat.

Primum incepit indignationem simulare, quis qua mente præditus esset, auerso vultu indagare, aspera & dura illi prædicens, cunctaque arcana mentis eius sagaci ingenio perquirens. Iustum verò ac tenacem propositi virum, nec, *dura, dira hominis respōsio frangere valuit, nec venientium tentationum minæ à semel arrepta voluntate reuocare potuerunt.

Abbas verò LEO vbi non solum auertere à suo proposito, sed etiã dira prædicando plus accēdere poterat, accepturum se fore eillum pollic-

23. Item nobilis quaedam femina monasterium hoc causa orationis ingreditur, & cum charitate tibi facere iussa foret, iam septē annis pane se non gustasse profiteretur. ille verò hunc abstinentie morem pro infirmitate ei adhasisse recognoscens, allato pane salutiferæ CAECÆ SIBI ENA CYLVVM impressit, ac deinde prandenti matrone apponens. In nomine Domini mei IESV CHRISTI, filia, inquit, manduca panem: non licet tibi sanctam charitatem violare, pro eius enim amore hoc parum prandii accipere iussa es.

Ad hanc vocem credula mulier, panis munera degustans, cum gratiarum actione regreditur in domum suam. Ex hinc ergò cōmuni cibo vsa est: rem nouam sibi contigisse cibibus narrat, ac glorificat vox omnium dominum DEVM.

24. Nec prætereandum est, qualiter cuiusdam IOANNIS filiam, qui nunc VRBIS PRÆFECTVS esse dignoscitur, atrocissimus februm dolor vexare cœpit, quam cum homo DEI sacratissima sua manu tangeret, omnis languor corporis eius imperio abscessit.

25. ARCHIEPISCOPVS verò MAGONTINVS beati præfuls gregem sine pastore ire conspiciens, misit legatos cum literis, per quos DOMINVM APOSTOLICVM de sancti viri reditu interpellat.

Facta est ROMÆ synodus pro hac causa, & oritur vtrinque litigium grande, ex vna parte eorum qui monachum perdere timuerunt, ex alia eorum, qui pastorem suum cum auctoritate quaesierunt. Cumque inuicem pugnantibus sententiis vtraque pars diu decertaret; tandem dubiam, nunciorum PRIMAS vix promeruit victoriam. Hic ipse PRIMAS frater erat DVCTIS, cuius terra, qui exigebatur EPISCOPVS, præfuit.

* Decretū
Ioānis xv.
anno 989.
quod ex hū
ipsis Adal-
brandat Ba-
ron. an. 989
nū. 2. vbi
vide va-
riā lectiōn.

Tum APOSTOLICVS non tam voluntate, quam iure DEI permotus talia respondit: *REDDIMVS, QVOD IVSTE QVÆRYNT; QVAMVIS DE BONO PATRE IAM DEGENERASSENT FILII, ET DABIMVS EVM HAC LEGE. SI AUDIERINT EVM, TENEANT CVM DEI BENEDICTIONE, FACIANTQ; SVB IPSO FRVCTVM CENTVPLVM. SI AVTEM A CONSVETA INIQVITATE SYA RECEDERE NOLVNT; HIC NOSTER ABSQ; PERICVLO SVI CAPITIS MALORVM CONSORTIA DECLINET.

Hæc vbi dicta dedit, finita est synodus, & soluto cœtu redierunt quisque in domum suam. Abscedunt legati, monachis tristibus, & læto animo ac magna exultatione. Cumque emenso itinere PRAGAM venirent, cuncti ei obviam omnis ætas & sexus, & quasi cum ingenti gaudio acceperunt eum; dant manus ac promittunt omnia, velut q.

de sua reuersione oppido gaudent; & secundum eius praecepta priorem vitam plenissime emendare uellent.

Sed paulo post coepit eos ignauia, mollicies. Et neglectis praedicationibus itur in omne nefas. Veterum quippe uitiorum recordationibus preuenti, in carnalem partem relabuntur, & percunt labor pastoralis, & diligens cura boni patris.

Inter haec luctuosum & miserabile crimen exoritur. Mulier cuiusdam NOBILIS cum CLERICO adulterasse publice arguitur. Quam cum more barbarico parentes de decorati coniugis decapitare quererent, fugit illa, per celeres auras, donec uoce & cursu usq; ad optatum peruenerat Episcopum. Volens autem de illorum manibus mulierem liberare, clausit eam in monasterio SANCTIMONTALIUM, quod sub uocabulo & ueneratione sancti GEORGII consecratum firmissimis manibus uallatur; clauim uero Ecclesiae custodi fideliter commendat: credens, ut famina inter feminas solatia doloris, & sub ALTARIS DEFENSIONE uita securitatem haberet.

27.

Crimen quoq; in se referre uoluit, ut se sceleris auctore magnum aliquid fieret, scilicet, ut pro poenitentiae fructibus, aut illam uitae seruaret, aut ambo simul iussi morerentur. Qua uoluntate, quia martyrij coronam exposcens erat, adimpleret utiq; quod uoluit, nisi eum prudenter Dominus Willico prohiberet.

Impia manus interea absconsa mulieri ferrum necemq; parans, armato milite EPISCOPALE FORVM irruerunt. Querunt & contumacibus EPISCOPVM dictis, qui contra fas, & legalia iura adulteram defendere uellet. Quod ille diuinae contemplationis otio uacans, ubi aure percepit, cum uelut diuisa noctis hora esset, dicto uersu fregit silentia, & in quo clausus erat, exiuit de templo. Deinde qui secum erant fratribus, pacis oscula libans, Bene ualete, inquit, & pro me misero ferte pia uota Christo.

28.

Inde totus ardore martyrij flagrans, non tardiore desiderio & cursu, quam qui fugit hostem, sponte uenit in hostem, ac medium agmen intrepido gressu incedens. Si me queritis, inquit, praesto sum.

Vnus autem ex illis, cui cum bonis semper laua uoluntas erat, omnium ore talia respondit: Cassa spes martyrij te tenet, & nobilis gloria lethi. Errat pro certo haec sanctitas, qua nostrum uult fieri peccatum; non implebitur tua uoluntas, sed agitur aliquid, quod plus dolet. Quia nisi haec meretrix nobis citius reddatur, habemus fratres tuos in quorum uxoribus, prole & praedijs hoc malum uiscamur.

Xx Hac

Handwritten notes in the right margin, including the number 27 and some illegible characters.

Hæc dum furens SCLAVVS contra EPISCOPVM delatrat, ecce corruptus auro proditor, adest, qui excerpens eos clam de agmine vocat, seque itineris ducem præbens, domum in qua clausa erat, domusq; custodem manifestat. Custos verò tentus ab illis, nunc minis, amictis nunc affatibus, vt illam in manus eorum redderet, diu probatur. Ad vltimum mortis timore perterritus, non sic sibi creditam cruentis hostibus prodidit foeminam. Rapitur illa infelix, frustra pressis altariibus, & sub manu coniugis capitalem iussa est subire sententiam.

Quod cum ille velut vir iustus facere nollet, sub gladio vilis veruula truncata poenas male vti corporis capite exsoluit.

His atq; horum maioribus popularis nequitie studiis cum sermo docentis EPISCOPI contraire nequiret, flet bonus pastor; quia in morbidogrege signa salutis nulla inesse conspexit.

Hinc prospectandis sequentibus malis oculos claudere volens, dulcis ROMÆ mœnia reuifit, & naue monasterij mutat pastoralia frena.

Congaudent illo redeunte monasticae plebis sacra collegia, ac sanctitatis suæ amore pariter & vtilitate perfruuntur. Dilixerunt eum omnes, sed præ omnibus ABBAS suus: qui & post se totis cohortibus fratrum præfecerat illum. Ille autem omni vilitate & extremitate contentus, quanto magnus erat, tanto se cunctis inferiorem præbuit; quanto spiritalibus diuitiis diues, tanto in oculis hominum paruus, pauper, & despectus esse cupuerat.

Dicunt autem Abba & fratres eius de eo, quia in omni virtute ad vnguem perfectus est, & extra Martyrium verè sanctus erat. sic de die in diem semper nouus & seipso robustior succrescens ad diuinæ contemplationis fastigia velut castissima turtur euolauerat.

29. Volens autem Dominus ostendere seruo, cuius meriti viueret in conspectu suo, monstrat ei per visum duos ordines in caelo, vnum purpureo, alterum niueo amictu: quibus sub diuersa specie singulare meritum, & propria merces; ambobus tamen esca & potus erat laus perpetua CREATORIS. Et facta est vox ad eum dicens: Inter vtrosq; est tibi locus, conuiuatio mensæ, & aptissimus honor.

Cuius rei visionem Abbati suo cum exponeret, non hoc desit, sed velut sanctissimus PAVLVS reuelationis suæ mysteria de alio homine narrat. Scio, inquit, huiusmodi hominem, cui Dominus per visum talia ostendit, & hæc ipsa donaturum se promittit.

Hoc ipso tempore iter agit ROMAM REX FRANCORVM OTTO tertius.

tertius, pulchri CÆSARIS pulcherrima proles. Decursis quippe pu-
rilibus annis, cum iam velut lanugine barba floreret, tempus & virtus
maior annis IMPERATORIAM sibi exposcerat dignitatem.

ROMA autem cum caput mundi & vrbium domina sit, & voce-
tur; sola reges imperare facere; cumq; PRINCIPIS SANCTORVM cor-
pus suo sinu refoueat, merito principē terrarū ipsa constituere debet.

Summus ipsis diebus PONTIFEX acerrima febre correptus, cor-
pus terræ, animam cælo, vtraq; in sua dimisit exordia. Rex autem OT-
TO alpium niues multo milite transiens, iuxta sacram vrbem RA-
VENNAM regalia castra metatus est. Ibi in eius occursum veniunt epi-
scola cum nunciis, quas mittunt ROMAM Proceres, & senatorius or-
do; primo illius aduentum, velut toto tempore paternæ mortis non
visum, totis visceribus desiderare, ac debita fidelitate pollicitantur ex-
pectare. Deinde in morte DOMINI APOSTOLICI tam sibi, quam illis
non minimam inuictam esse partem incommodorum annuntiant,
& quem pro eo ponerent, regalem exquirunt sententiam.

Erat item in CAPELLA REGIS quidam Clericus BRVNO, secu-
laribus literis egregie eruditus, & ipse regio sanguine gen^o ferens, ma-
gnæ indolis; sed q; minus bonum, multum feruide iuuentutis. a Hunc
quia Regi placuit, a maioribus electum, MAGONTINVS ARCHIPRÆ-
SVL WILLIGISVS & suus collega VDEBALDVS EPISCOPVS adduxe-
runt ROMAM. Proinde à ROMANIS honorifice acceptū ad hoc ordina-
ti EPISCOPI APOSTOLICO honore promulgarunt. Superueniens et-
iam REX ROMANO more egregie accipitur. Deinde magno gaudio o-
mnium IMPERATORIVM attigit apicem.
*sum Brunonem Ottonis filium Ducem in loco Ioanni Pape nuper defuncti, cum omnium lau-
de presentium constituit. Vide Baronium anno 996.*

31.

a OTTO
Romam
veniens,
inquit
Dietma-
rus lib. 4.
gloriosè
nepotem

Handwritten notes in the right margin: "N. J. S. J. 27"

Lætantur cum primatibus minores ciuitatis, cum afflicto paupe-
re exultant agmina viduarum, quia nouus b IMPERATOR dat iura po-
pulis, dat iura nouus PAPA.

b Ex h^{is}
confirmā-
tur quæ de
coronatio-
ne Ottonis
III. dispu-
tat Baron,
an. 996,
num. 27,
32.

His temporibus Christianissimus ille CÆSAR, cui circa seruos
DEI maximum studium semper & diligēs cura fuit, crebro alloquitur
sanctum ADALBERTVM, & habebat eum sibi familiarem, audiens li-
benter quæcunq; sibi diceret: Archiepiscopus vero WILLIGISVS vete-
rem querimoniam canens interpellat, congeminat vota cum votis, & vt
reportaret illū omnibus modis instat. In Apostolica quoq; synodo ca-
nonum testimonia reuoluens coram omnibus se iuste petere clamat,
peccatum esse singulis Ecclesiis maritatis solam PRAGAM viduari, iu-
ste poscentibus beneuolam aurem viduæ Ecclesiæ maritum suum præ-
bere libera mente postulans erat.

XX 2 Rur-

Rursum exitinere, quo verus est ad patriam, continuis literis
 hec idem reiterare non cessat, nec dimisit prius, donec pollicitus est
 Dominus Apostolicus facturum se esse quæ vellet.

Tristatus est autem homo Dei, quia linquere cogitur monaste-
 rium, præscierat enim, quia populum, cuii postoralem curam debuit,
 à via sua mala nemo flectere quisset. Sed tristem eius animum hoc
 valde solatur; quia si in commissis sibi animabus dignos fructus a-
 gere nequisset, extraneis & non baptizatis prædicator missus fue-
 rat.

33- Ergo multis lachrymis dulce monasterium linquens, cum sum-
 ma discretionis viro Notherio Episcopo ultra ALPES proficisci-
 tur. Cumque velut duorum propemensum iter ageretur, venerunt
 Magontiam. Vbi regressus ab ITALICIS oris IMPERATOR com-
 moratus est, cum quo vir DEI mansit bonum tempus, quia familia-
 rissimus sibi erat, & nocte pariter ac die, velut sanctissimus cubiculari-
 us, imperiali camere adhæsit. Hoc autem non sic, velut seculi aliquo
 amore captus; Sed quia dilexit ipsum, & dulcibus dictis ad amorem
 cœlestis patriæ accendere voluit.

Nam die siue nocte, cum turba locum dedit, sanctis alloquens
 aggreditur illum, docens, ne magnum putaret, se imperatorem esse;
 cogitaret se hominem moriturum, cinerem, ex pulcherrimo putre-
 dinem, & vermium escam esse futurum: Viduis exhibere se maritum,
 pauperibus & pupillis monstrare se patrem; timere DEVM, vt iustum
 ac districtum Iudicem: amare, vt pium veniæ largitorem, ac miseri-
 cordiæ fontem: sollicitè pensare, quàm angusta via, quæ ducit ad vi-
 tam, & quam per pauci, qui intrans per eam: bene agentibus esset vt
 per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum iusti-
 tiæ erectus.

Ad hunc modum plura subnectens, monet charum filium præ-
 sentis vitæ bona despiciere, æternitatis electionem desiderare, man-
 sura quærere, in temporalibus rebus & transitoriis fiduciam non ha-
 bere.

Cunctis qui in regia domo erant, velut seruus omnium, sic eo-
 rum vilissima quæque manibus tractat; & omni humilitate eorum
 seruitia facit. Noctibus quoque cum carpsent somnum, calca-
 menta eorum componere cura fuit, à ianitore vsque ad principem re-
 gis domus omniuum caligas aqua lauit, & purgatis sordibus eas suo lo-
 co restituit.

Ad hunc modum plurima seruitia egit in CAMERA; quanto
queque vilissima erant, tanto libentius ea pro humilitate ministrat.
Sed seruum inuisitator diu incognitus latuit, donec quidam Woltha-
rius regius imperialis minister, & sibi dilectus cubicularius sanctum
prodidit furem.

Vidit quoque ibi somnium nocte vna, quod huiusmodi erat. Pu-
tabat se fratris sui curtem adire, & media curte stare domum, cuius
structura aspectu erat delectabilis, parietes & tecta niuci candoris;
intus duo lecti, vnus sibi, alter fratri suo deputatus. Erat vtique sci-
licet, vt decuit, multum honoris gerens, sed lectus suus omnem glo-
riam alterius longe præcellens totus purpureo splendore, & fericis
ornamentis amictus; ad caput vero aurei staminis linteo pulcherrime
meridimitus; suffum verò in capite erat aureis literis scriptum: MY-
NVS HOC AVCTENTVM FILIA SPONSATVR. Cuius visionis ordinem
cum aliquibus narrando exponeret. Vide, inquiunt illi, quia Christo
secundante, Martyr eris futurus. Regis filia, quæ dat tibi regia dona,
hæc est domina cæli sacratissima virgo Maria. Hoc audiens ille fa-
ctus est lætissimo animo, & ingressus cubiculum cordis, egit gra-
tias sanctorum sancto, Angelorum Domino & omnipotenti Chri-
sto. Hinc matrem gratiarum quæ regis solio proxima, sedet, pro-
na ceruice & gausa mentis iubilo adorat; Gratias tibi, inquiens, vir-
go maris stella, quæ me vt pia Domina humillimum seruum tuum re-
spicere dignata es.

Quid, am-
tentum,
non asse-
quor. Au-
tor ille a-
pud Sur-
hanc in-
scriptione
ita habet:
Munus
hoc donat
sibi filia
regis.

X. J. 577
114
27

Hac ipsa tempestate adiit Turoniam, quærens auxilio sanctum
senem Martinum. Nec præterit Floriacum, quæ beatissimum cor-
pus confessoris nostri & patris Benedicti suo grege collocare meruit.
Vbi etiam quis ille sit cæcorum visus, claudorum gressus, & cælestium
miraculorum multa millia protestantur. Horum duorum charissimo-
rum patrum sacris confabulationibus pastus, læto animo regreditur
ad imperiale domicilium.

Inde quid sibi mente foret, quæ volente DEO agere vellet, sub
lucem proferens, cepit cū dilecto CÆSARE familiarem & extremum
sermonem habere. Finita locutione pacis oscula inuicem libant, &
amplius nunquam lociandos non absque dolore separant ample-
xus. Vir ergo sanctus eius charam vitam charissimo Iesu multum
commendans, secundum placitum ARCHIPRÆSVLIS sui ad Apo-
stolicam gentem pergere cepit. Sapuit ipse, quia consilio suo non ob-
audirent; sed ac inobediens esset, iussu iter adimplere maluit.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Hoc etiam eius animo magnam spem tribuit, quia si non in filiis; in alienis; & in barbarismo animarum lucra congregare potuit. Erant enim multae nationes per circuitum, per quas aut sibi martyrium aut eis baptismi gratia conferri potuit.

Gens autem haec sceleratissima ad quam redire compulsus est in odium sui nominis grande nefas commiserunt. Nam parentes suos nobiles & claros viros misero vulnere prosternunt, fratres fratrumque filios, masculum vna cum foemina, omnes morte saeuissima damnarunt, ciuitates quoque eorum igne ac ferro deuastantes nomina eorum bona in captiuitatem redegerunt.

36. Vnus erat ex suis fratribus, dum haec mala domigeruntur, cum BOLEZLAO BOLANIORVM DVCE in expeditione IMPERATORIS erat, Dux vero ille pro amore sancti fratris magnis promissis & amicis opibus eum solatur.

Ergo pro his sceleribus aditum sibi clausum iter putans ille sanctissimus heros noluit frustrari aduentum suum; sed declinauit ad praefatum DVCEM, quia sibi amicissimus erat, & si recipere vellent per eius missos explorare potuit.

Quo facto, e contra illi magna indignatione remittunt eira & furoris plena verba dicentes: Sumus peccatores, populus iniquitatis, gens durae ceruicis; tu sanctus amicus DEI, verus Israelita: & tibi omnia cum domino. talem ac tantum non portant cohabitationes & consortia iniquorum. Et tamen vnde hoc genus, vt totiens repullos, totiens abiectos, non vnus sed diuersarum mentium requirat Episcopus? Agnoscimus, agnoscimus, ingeminat, quid sub colore pietatis mendosum tinniat haec sanctitas. Nolumus eum. quia si veniet non venit pro nostra salute; sed pro puniendis malis & iniuriis, quae de fratribus suis fecimus, & fecisse iuuat. Non est qui recipiat eum, non est vsque ad vnum.

37. Haec & his similia audiens illufus EPISCOPVS, tanto lacteae risu exuberat, vt poene a solito rigore magnum aliquid excederet. Disrupisti, inquit, vincula mea, tibi immolabo gloriam & sacrificium laudis, quia pastoralis curae funes, & vincula de collo meo ipsorum refutatio liberauit. Fateor me hodie, o bone IESV, totum esse tuum, tibi dominator virtutis & aeternae laus, honor & gloria. Noluit eos, qui te nolunt, & qui a via veritatis in desideria declinant.

Inde aduersus diram barbariem, profanosque idololatrias, gladium praedicationis acuens, & aptans, cum quibus primum, cum quibus post dimi

dimicare oporteret, animo deliberare cepit, utrum LVITICENSIS, quos Christianorum præda miserorumque; hominum damna pascunt; an PRVZORVM fines adiret, quorum DEVS venter est, & avaritia iuncta cum morte est.

Tandem alternati potior sententia successit animo, ut quia hæc regio proxima, & nota fuerat DVCI prædicto, PRVZIE DEOS & idolatret debellaturus.

Dux vero cognita voluntate eius, dat ei nauē & ipsam pace pro itinere ter deno milite armat. Ipse vero primo adiit urbem *GIDANIE, quam DVCI S latissima regna dirimentem maris confinia tangunt. Ibi diuina misericordia aduentum eius prosperante, baptizabantur hominum multæ cateruæ; ibi MISSARVM SOLEMNIA celebras PATRI immolat CHRISTVM; cui non post multos illos dies seipsum pro hostia fuerat oblaturus.

*Autor factus
militaris
ab. sur. ve-
cat Gnes-
nam. Otto
III. ex Ita-
lia Gnesnâ*

peregrinatus est ad sepulchrum S. Adalberti, cuius corpus aequali auri pondere redemptum fuerat, vide Dubraunum lib. 6. hist. Bayon. an. 997. num. 2.

Quidquid vero superfuit DEO, quod ipse & noui baptizati communicarunt, colligere iubet, & mundissimo panno inuolutum sibi seruauit pro viatico deportandum. NB.

Postera autem die salutatis omnibus imponitur carinæ & pelago, & tollitur ab eorum oculis nunquam postea videndus. Hinc nauiticum iter velocissimo cursu peragens post paucos dies marinum litus egreditur, & reuerfa est nauis cum armato custode. Ipse autem pro præstitis beneficiis gratiam vectoribus & vectorum domino agens, remansit ibi cum geminis fratribus, quorum alter presbyter BENEDICTVS, alter dilectus & a puero sibi comes frater GAUDENTIVS erat. 39.

Tunc magna fiducia CHRISTVM prædicantes intrant paruum Insulam, quæ curuo amne circumuecta formam circuli aduentibus monstrat. Venientes vero loci possessores cum pugnis expulerunt eos, & quidam arrepto nauiculæ remo astitit Episcopo propius, & ut forte Psalmos in libro decantauerat, ingentem ictum inter scapulas dedit. Excussus manibus volat in diuersa codex, & ipse extenso capite & membris iacet humo prostratus, sed exterius afflicto corpore, quid pia mens intus ageret, risus cordis per vocis organum mox patefecit. Gratias tibi, inquit, domine, quia & si amplius non erit, saltem vel vnum ictum pro crucifixo meo accipere merui. 40.

Tran-

Handwritten notes in the right margin: "351", "27", and some illegible scribbles.

41. Transiens vero in aliam partem fluminis stetit ibi sabbato, vespere autem facto dominus villæ diuinum heroa Adalbertum transduxit in villam. Congregat se vndique iners vulgus, & quid de illo foret acturus, furibunda voce & canino rictu expectant.

Tunc sanctus Adalbertus, quis & vnde esset, vel ob quam causam illuc veniret, interrogatus, tali e contra miti voce respondit: Sum natiuitate Sclaus, nomine Adalbertus, professione MONACHVS, ordine quondam EPISCOPVS, officio nunc vester APOSTOLVS. Causa nostri itineris est vestra salus, vt relinquentes simulacra muta & surda, agnoscatis creatorem vestrum, qui solus & extra quem alter DEVS non est, & vt credentes in nomine eius habeatis, & in atriis immarcescibilibus cœlestium gaudiorum præmia percipere mereamini. Hæc sanctus Adalbertus.

Illi autem, iam dudum indignantes, & cum clamore blasphema verba aduersus eum proclamantes, mortem sibi minantur. Exemplo terram baculis percutiunt, fustes capiti eius apponunt, & infraudunt dire dentibus in eum.

Magnum sit tibi, inquit, quod huc vsque impu te venisti, & sicut celer reditus spem vitæ, ita tibi parua mora necis damna creantur. Nobis & toti huic regno, cuius nos fauces sumus, communis lex imperat, & vnus ordo viuendi; vos vero qui estis alterius & ignota legis, nisi hac nocte discedatis, in crastinum decapitabimini.

Ipsa nocte nauicula imponebantur & retro ducti manserunt quinque dies in vico quodam.

42. Hæc dum in illa geruntur parte, ecce in monasterio vbi ille talis nutritus fuerat, cuidam conuerso Ioanni CANAPARIO talia Dominus per visum ostendit. E summo cœlo velut volantia deorsum veniunt, vsque ad terram duo lineamina, alba sicut nix, & munda absque omni sorde & macula. ambo sua onera, singulos quidem viros de terra leuant; ambo felicissimo cursu nubes & aurea sidera transiunt. vnus nomen, extra ipsum, qui hæc vidit, admodum paucissimi sciunt; alter vero erat vt adhuc hodie meminit, domus Adalbertus, cui angelus minister iam cœlestis mensæ conuiuia præparauit.

At Pater Nilus ignotum est, quid de eo viderit; sed dulcibus scriptis eundem virum ita alloquitur: Scias dulcissime fili, quia amicus noster Adalbertus ambulat cum Spiritu sancto, & beatissimo fine præsentem vitam erit terminaturus.

Item fratri GAVDENTIO, quæ opere futura erant, nocturna
quies textis ambagibus dixit. Expergefactus ergo si vellet audire som- 43
num suum interrogat dilectum patrem. Respondente autem ipso,
Dixi quid habes,

Vide, inquit, in medio altaris calicem aureum, & hunc vino se-
miplenum, custos vero eius nemo erat. Me itaque volente bibere
merum, opposuit se mihi minister altaris, & audacibus meis ceptis
velut quadam imperiosa auctoritate contradixit, qui nec mihi nec ali-
cui hominum licentiam dare vellet pro eo, quod tibi in crastinum pro
mystica refectio foret servatum.

Hæc eo loquente fugit somnus ab oculis, & occupat tremencia
membra torpor ingens. DEVS, inquit, sibi prosperet hunc visum: fal-
laci somnio neminem credere oportet.

Iam exurgente purpureo die ceptū iter agunt, & DAVIDICO 44
carmine sibi adbreuiant, & dulcis vitæ gaudium continuo ap-
pellant CHRISTVM. Inde nemora & feralia lustra linquentes, sole
ascendente ad meridiem, campestria loca adierunt. Ibi fratre GA-
VDENTIO MISSAM celebrante, sanctus ille monachus communicavit,
& post SACRAM COMMVNIONEM pro alleuiando labore itineris pau-
xillum obsonij accepit. & dicto versu & sequenti Psalmo surgit de gra-
mineo cespite; & quantum iactus est lapidis vel missus sagittæ pro-
gressus loco resedit.

Hic tum cepit eum somnus, & quia diutini itineris fessus erat,
pleno cornu perfudit eum soporifera quies. Ad vltimū paufantibus
cunctis affuit paganicus furor & irruerunt super eos impetu magno
& lecerunt omnes in vincula.

Sanctus vero ADALBERTVS stans contra GAVDENTIVM & aliū 45
fratrem ligatū, Fratres, inquit, nolite cōtristari, scitis quæ hæc patimur
pro nomine Domini, cuius virtus vltra omnes virtutes, pulchritudo
supra omnes decores, potentia inenarrabilis, pietas singularis. Quid
enim fortius, quid eo pulchrius? quàm dulce est pro dulcissimo IESV
fundere vitam!

Profilit ex furibundo agmine igneus SIGGO, & totis viribus in-
gens iaculum mouens, tranfixit eius penetralia cordis. Ipse enim
Sacerdos idolorum, & dux coniuratæ cohortis, velut ex debito prima
vulnera facit. deinde cōcurrunt omnes, & vulnera miscentes iram ex-
saturant.

Profuit purpureus sanguis per foramina vtriusq; lateris, ille
Yy oculis

oculis ac manibus stat orans in caelum. Exiit rubeus amnis diuite ve-
na, & extracta hasta septem ingentia vulnera pandunt.

Ille vinculis solutis extendit manus in modum CRUCIS, & sup-
pliciter fufis precibus pro sua & persecutorum salute ad dominum
clamat.

Sic illa sancta anima carcere suo euolat, sic nobile corpus pro-
tenta CRUCE terram occupat, sic quoque multo sanguine vitam fun-
dens, beatis sedibus & semper charissimo tandem perfruitur Christo.

46. O sanctum & beatissimum virum, cuius in vultu angelicus splen-
dor, in corde semper Christus erat! O pius & omni honore dignissi-
mum, qui crucem, quam voluntate semper in animo, tunc etiam ma-
nibus & toto corpore complexus est!

Accurrunt undique armis dira barbaries, & nondum expleto
furore auferunt corpori nobile caput, & separant ex sanguine membra.
Corpus vero loco dimittentes, caput palo fixerunt, & leto clamore sua
scelera laudantes reuersi sunt vnusquisq; ad proprias sedes.

47. Passus est autem sanctus & gloriosissimus Martyr Christi Adal-
bertus nono Calendas Maij imperante rerum Domino Ottone ter-
tio pio & clarissimo Caesare, feria sexta, scilicet, vt qua die Dominus
Iesus Christus pro homine, eadem die homo ille pro Deo suo pate-
retur, cuius est misericordia in seculum, honor, laus
& imperium in secula seculorum,
Amen.

*De marty-
rio S. Adal-
berti vide
que Baro-
fusa anno
997. &
Dubraui.
us lib. 6.
hij. Bobe.*

FINIS.

